

1909 márc. 15

Kossuth Ferenc kereskedelemügyi miniszter emlékirata „Szerbiához való kereskedelempolitikai viszonyunk tárgyában”

Ig. Min. 1909—Bi. 52/1.
(Gépelte írat litografált másolata)

Emlékirat

a Szerbiának gazdasági és közlekedésügyi téren adható engedményeket érintő közös külügyminisztériumi javaslatra vonatkozólag

A közös külügyminiszter úr folyó évi március hó 3-án 21.464/9 szám alatt a m. kir. miniszterelnök úrhoz intézett átiratában a Szerbiához való politikai viszonyunkkal és a külügyi kormány részéről teendő további lépésekkel foglalkozván, visszatér azon — már a múlt év december havában a magyar kormánnyal közölt tervéhez, hogy Szerbiának bizonyos gazdasági előnyöket és kedvezményeket nyújtsunk, melyek az ezen államhoz való kereskedelem-politikai viszonyunknak 1917. évig alapját képeznék. A külügyminiszter úr azt reméli, hogy ezen előnyök nyújtása által az újabb politikai fejlemények hatása ellensúlyoztatni fog, és egyúttal azon felfogásnak is ad kifejezést, hogy saját érdekünkben cselekszünk, ha a politikai aspirációkból kiábrándított Szerbiának gazdasági jólétét előmozdítjuk, és ezáltal magunknak is az okvetlen szükséges befolyást ezen államban a jövőre nézve biztosítjuk. A közös külügyminiszter úr ezen tervének részleteit az 1. számú melléklet¹ alakjában csatolt „Programm”-ba foglalta egybe, melyet oly felkéréssel küldött meg a magyar kormánynak, hogy ezt a szakminisztériumok kebelében tanulmány tárgyává tésse, és arra nézve nyilatkozzék.

Mellőzve itt azon kérdés fejtegetését, hogy egyáltalán indokolt és helyes-e, nekünk azzal a kérdéssel foglalkoznunk, hogy Szerbiának velünk szemben tanúsított magatartásáért egyáltalán nyújtsunk-e kárpótlást vagy gazdasági előnyöket; mellőzve továbbá azon kérdések fejtegetését is, hogy ha már nyújtani akarunk Szerbiának gazdasági előnyöket, vajon a jelenlegi politikai viszonyok közt a külügyminiszter úr által tervbe vett gazdasági engedmények kellő hatással lennének-e a Szerbiában felizgatott közhangulat lecsillapítására, és hogy ezen engedményeket *tisztán gazdasági szempontból* mennyire értékelné a szerb kormány és közvélemény, szintűgy azon kérdés taglalását, vajon ez volna-e a helyes módja annak, hogy Szerbiában magunknak a jövőre nézve befolyást biztosítsunk: e helyütt csak arra kívánok szorítkozni, vajon a tervbe vett azon gazdasági koncessziók Magyarország szempontjából elfogadhatók-e, és nem rejtenek-e magukban veszélyt Magyarországra nézve?

Ezen kérdés vizsgálatánál arra az eredményre jutottam, hogy a *tervezett kedvezmények Magyarország gazdasági érdekeivel a leghatározottabban ellentétben állanak, és így azok ellen a magyar kormánynak a leghatározottabban állást kell foglalnia, ennél fogva azokhoz a magyar kormány hozzá nem járulhat.*

Az alábbiakban egybefoglalni igyekszem mindazon szempontokat és érveket, melyek ezen elutasító állásponztunkat indokoltá teszik.

A sorrendet illetőleg a kérdéseket három csoportba osztom, és pedig a szerint amint I. a *közlekedésügyi* (vasúti), II. a *vámügyi* (ideértve a dalmát kikötőkben tervezett vámkezelési kivételes intézmények és kikötőforgalmi létesítmények ügyét is), III. állatforgalmi és állategészségügyi kérdésekről van szó. Végül foglalkozom (IV.) a magyar földművelésügyi miniszter úr által felvetett azon kérdéssel, mennyiben lenne Szerbiával szemben a gazdasági engedmények sorában értékesíthető a gabonára vonatkozó behozatali jegyrendszer.

¹ A mellékletek ugyancsak litografált másolatok. — „Programm”: dátum nélkül, 2 oldalon, kilenc pontba foglalva a Szerbiával 1917. december 31-ig terjedően — illetőleg az 1909. ápr. 1-i lejárat miatt már provizorikusan is — megkötendő szerződés alapjai.

A „Közlekedésügyi kérdések” című első (I.), az egész emlékirat nagyobb felét kitevő főfejezetben Kossuth kifejti a szerinte az egész magyar közgazdasági életet (valójában az agrárius érdekeket) sértő külügyminiszteri elgondolással kapcsolatos ellenérveit. A közös külügyminiszteri előterjesztés azt kívánja, hogy Szerbia „a belgrád—niš-i vasúti fővonal Stalac állomásától Kruševac, Čačak és Užice irányában vezető és Vardištenél a bosznia-hercegovinai államvasúttalhoz csatlakozó keskeny vágányú vasúti vonal létesítésére” kötelezettséget vállaljon. A koalíció kereskedelemügyi minisztere szerint ez részben szerb, de még inkább osztrák érdek, s az adott vámpolitikai helyzetben ellentétes Magyarország gazdasági, ezen belül közlekedésügyi érdekeivel is. „Tehát az osztrák ipari érdekelttség kívánta — írja Kossuth Ferenc — hogy ez iránt Szerbia vállaljon kötelezettséget, míg most megfordulva kerül elő az eszme: Szerbia érdekében Ausztria—Magyarország vállaljon kötelezettséget. Az osztrák érdekelttséget említett javaslata megtételénél azon világos célt vezetve, hogy egyfelől a tenger felé utat kereső szerb forgalomnak irányítását és befolyásolását minél teljesebben Ausztria kezébe kerítse, és a dalmát kikötők forgalmát emelje, és másfelől, megfelelő tarifális intézkedések útján az osztrák iparcikkeknek Szerbiába való bejutását megkönnyítse.” Eppen ezért a szerb vasúti hálózatnak a bosnyák vasúti hálózathoz való csatlakozása kérdését nem is szerb, hanem osztrák kezdeményezésű akciónak tekinti. Ezt a többi közt az is bizonyítja, hogy az elképzelést 1906 tavaszán az alsó-ausztriai (bécsi) kereskedelmi és iparkamara vetette fel. (A vonatkozó egykorú osztrák előterjesztés szövegét az emlékirathoz mellékelte.) Bizonyos, hogy ez a terv nem érdekeltlen Szerbia szempontjából, mert „... ezzel az összeköttetéssel — hangzik a továbbiakban Kossuth kereskedelemügyi miniszter fejtegetése — a közös külügyminiszter úr Szerbiának megadni óhajlja annak a lehetőségét, hogy élomarha-kivitelét, melytől a velünk fennállott szerződés szerint elesett, ismét akadálytalanul folytathassa, illetőleg ezen kivitelre a Szerbiára nézve még tekintetbe jövő niš—saloniki-i út-iránnyal szemben kedvezőbb új útírányt nyerjen. . . A külügyminiszter úr tervével szemben, mely a szerb termékeknek mindenáron utat kíván nyitni a külföldi piacokon, a feltétlen negáció terén kell maradnunk, egy olyan tervet kívánok itt megpendíteni, melynek révén az állat-transzito elvi koncedálása esetén Magyarország is hasznot meríthetne. Ez pedig az volna, hogy a Szerbiából Olaszországba irányuló élő-vagy leölt állat-kivitel Fiumén át tétessék lehetővé”. — Hosszasan fejtegeti az ebből szerinte Szerbiára származó előnyöket, amelyekhez esetleg további messzemenő tarifális kedvezményeket is lehetne nyújtani.

... Visszatérve ezek után a külügyminiszter úr tervére, túlzás nélkül mondható, hogy az ezekhez való hozzájárulás Magyarország részéről tisztára öngyilkossági politikának volna minősíthető [kiemelés a szerkesztőtől - K. G. G.], kivált ha az 1917 utáni² lehető következményeket islatolgatjuk, illetőleg ha Magyarországnak 1917-ben heálló gazdasági helyzetét Ausztria irányában közelebbről szemügyre vesszük.

Ha az a törekvés, amely a mostani magyar kormány gazdasági politikáját kezdettől fogva irányította, hogy ti. Magyarország magát gazdaságilag lehetőleg függetleníti Ausztriától, 1917-ben valóra válik, úgy Magyarország ezen időn túl még inkább reá lesz szorulva arra, hogy mezőgazdasági termékeivel idegen államok piacait keresse fel, illetve hogy az osztrák piac részbeni elvesztéséért másutt keressen és találjon kárpótlást. Mennyivel kedvezőtlenebb helyzetbe jut majd a magyar kivitel akkor, ha a most részünkről mesterségesen előmozdított és időközben megerősödő szerbiai kivittel fogja magát az idegen országokban szemben találni!

Még inkább áll azonban ez az ausztriai piacra is. Az ésszerű politika azt kívánja, hogy Ausztria továbbra is lehetőleg a mi gazdasági termékeinkre legyen utalva, s ezen termékek az ottani piacokon mind élesebb versenytől lehetőleg mentesek maradjanak. Ha Szerbiának új utat nyitunk bosnyák és osztrák (dalmát) területeken át az Adriához, úgy Ausztriának módot nyújtunk arra, hogy 1917 után a szerb termékeket a mieink rovására fokozottabb mérvben befogadhassa s viszont ennek ellenében a maga ipari termékeivel Szerbiát a mi ipari kivitelünk rovására még inkább elárassza, és az 1917-re szóló osztrák—magyar tárgyalások alkalmával önmagunk ellen használja ki presszionálásokra Ausztria azt a helyzetet, hogy hűsszükséglétét máshonnan is könnyen pótolhatja.

Összegezve tehát az eddigieket: a külügyminiszter úr által ajánlott vasúti megoldás tulajdonképp Magyarország gazdasági érdekei ellen volna, Szerbiát, mely eddig Magyarország gazdasági és forgalmi szférájában állott, ebből teljesen kivonná, ugyanekkor nagy veszélyt képezne Magyarországra az 1917. évi állapot szempontjából is, végül pedig a m. kir. államvasutak forgalom-elvonása címén közvetlen tekintélyes állandó anyagi kárt is képezne Magyarországra nézve. . .

A fenti álláspontot az emlékirat a továbbiakban részletezi a „Vámügyi kedvezmények és forgalmi létesítmények dalmát kikötőkben”, „Állategészségügyi és állatforgalmi kérdések” és a hazai búza árszintjének védelmét szolgáló s egyben a magyar malmok folyamatos üzemeltetését célzó ún. „gabonabehozatali jegyek”-ről szóló fejezetekben. — Az emlékirat a nyílt vámháborúra vezető 1908. márc. 14-én Szerbiával

² Értel: a kiegyezési törvényeink (1867:XII. tc.) 1917-ben lejáró újabb tízéves meghosszabbítása utáni.

kötött, utóbbira kétségkívül kényszerszerződés jellegű kereskedelmi szerződéssel kapcsolatban „nagy horderejű újítások”-ról beszél. Jóllehet *Kossuth* is kénytelen a drámai következményekkel járó szerződésről szólva elismerni, hogy „...ez a szerződés új irány határkövét jelentette a Balkán-államokkal való forgalmunkban, amennyiben az ezen államokból hozzánk irányuló mezőgazdasági kivitel ellen vámügyi és állategészségügyi-rendészeti alapon az eddigieknél jóval nagyobb korlátokat szab. Leglényegesebb újítása volt ezen szerződésnek az, hogy míg a múltban Szerbiából élő állatok (szarvasmarha és sertés) behozatala rendkívül alacsony vám mellett és számszerű korlátozás nélkül meg volt engedve, addig az új szerződés szerint az élőállat-behozatal egyáltalán megszüntetettik, s ily állatok csak *leölt* állapotban korlátolt mennyiségben és igen magas vámok mellett jöhetnek ezután Magyarország és Ausztria egyes megjelölt piacaira. Az új szerződés a Szerbiából vágott állapotban behozható állatok számszerű mennyiségét oly összegben korlátozza, amely az utóbbi évek behozatali mennyiségének 50%-a körül mozog...”

...Hogy az ekként megnyilvánult prohibitív irányzat mily csekély mértékre korlátozza azon behozatali mennyiséget, amellyel a szerb hús Magyarország és Ausztria piacain a jövőben szerepelni fog, kitűnik abból, hogy a megejtett számítások szerint... a szerb ökor- és sertés-behozatali kontingensek az osztrák—magyar monarchia két állama összes ökor- és húsvágásának mindössze 0,8%-át teszik ki...

...Összegezve már most a külügyminiszter úr szóban levő programjára vonatkozó észrevételeimet, úgy találom, hogy *Magyarország gazdasági és forgalmi érdekei szempontjából az ebben a programban foglalt javaslatok egyáltalán elfogadhatatlanok, mert érdekeinkre nemcsak a jövő gazdasági alakulatok szempontjából lehetnek sérelmesek, hanem már a jelenben is feltétlenül károsak, sőt arra való tekintettel, hogy a Balkán-államokkal kötendő kereskedelmi szerződések árát tulajdonképpen Magyarország mezőgazdaságával akarják megfizettetni, most ezt az érdekkört még a forgalmi érdekekkel is kiterjeszteni akarják, vagyis Szerbiát kibékítendő, e téren is hozzon Magyarország áldozatokat Ausztria előnyére...*

Befejezésül annak a véleményének ad kifejezést, hogy talán a *behozatali jegyrendszer* arányos továbbfejlesztésével enyhíteni lehetne a részben Románia, de főként Szerbia részéről az állatbehozatali korlátozások miatt bekövetkezett feszültséget.

Budapest, 1909. márc. 15-én

Kossuth s. k.

50

Iratok a koalíciós baloldali nemzetiségpolitikai szemlélete megoszlásáról a koalíciós kormányzat összeomlása szakaszán

A

1909 febr. 6

A magyarországi román gör. kat. egyház felhivatalosának vezércikke a nemzetiségi közeledés lehetőségeiről a Justh Gyula kezdeményezte 1909 eleji magyar—nemzetiségi közeledési akció alkalmából¹

Az elmúlt napokban újra lehetett hallani olyan hangokat, hogy talán békét kötnek a nemzetiségekkel. Justh, az alsóház [képviselet] elnöke legalább is ilyen értelmű kijelentést tett az alsóház teljes ülésén. Csaknem az egész magyar sajtó vezércikkében foglalkozik ezzel a kérdéssel, és sokkal becsületesebb hangon, mint ahogyan azelőtt szokás volt erről a kérdéstről írni. Magánjellegű kijelentésekben még világosabban nyilatkoznak arról, hogy a nemzetiségekkel való megközelítés feltétlenül *szükséges*, ha meg akarják szilárdítani a belső helyzetet, s ha meg akarják előzni azt a súlyos szerencsétlenséget, melyet a nemzetiségek és a szocialisták szövetsége idézne elő.

A koalíció egyik lappangó válságakor Justhról, az alsóház elnökéről egyszer már úgy beszéltek, mint a jövő emberéről, a leendő miniszterelnökről vagy a holnap belügyminiszteréről.

¹ A közlemény eredeti címe és lelőhelye: *Spre pace? — A béke felé? — Unirea* (Balázsfalva) 1909. febr. 6; 5. sz. 1.—2. (49—50. l.).